

УДК 336.14.025.12

І. І. Давидова,
аспірант кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

I. Davydova,
post-graduate student of the Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

BUDGETARY POLICY OF ECONOMIC GROWTH

У статті розкрито сутність бюджетної політики економічного зростання як інструменту державного фінансового регулювання суспільних відносин, яка полягає у взаємодії інституційних, економічних складових бюджетної системи та фінансової архітектури, що в процесі розробки основних напрямів формування та використання бюджетних коштів створює умови для досягнення стратегічних цілей держави. Обґрунтовано, що підвищення ефективності бюджетних витраток потребує узгодження цілей бюджетних програм з пріоритетами соціально-економічного розвитку країни, використання дієвих форм державної фінансової підтримки. Визначено, що бюджетна політика виступає дієвим інструментом забезпечення макроекономічної стабілізації, завдання бюджетного регулювання щодо формування дієвого розподілу фінансових ресурсів мають бути скоординовані з цілями стійкого зростання економіки країни та підвищення життєвого рівня населення. Показано, що подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення бюджетного процесу щодо посилення спрямованості планування бюджету на кінцеві результати, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

The essence of fiscal policy of economic growth as an instrument of state financial regulation of social relations is revealed, which is the interaction of institutional, economic components of the budget system and financial architecture, which, in the process of developing the main directions of the formation and use of budget funds, creates conditions for the achievement of the strategic goals of the state. It is substantiated that the increase of the efficiency of budget expenditures requires the coordination of the objectives of budget programs with the priorities of socio-economic development of the country, the use of effective forms of state financial support. It is determined that fiscal policy acts as an effective tool for ensuring macroeconomic stabilization, and the task of budgetary regulation regarding the formation of efficient allocation of financial resources should be coordinated with the goals of sustainable growth of the country's economy and increase of living standards of the population. It is shown that further development of the system of planning and execution of budgets, based on the principles of the program-target method, requires improvement of the budget process in order to strengthen the direction of budget planning for the final results, increase the efficiency of using budget funds.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, бюджетна політика, бюджетне регулювання, бюджетний механізм.

Key words: budget, budget system, fiscal policy, budgetary regulation, budget mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Бюджетна політика виступає важливою складовою державного фінансового регулювання та ефективним інструментом реалізації економічної політики країни щодо забезпечення макроекономічної рівноваги в умовах інституційних перетворень. Метою бюджетного регулювання є створення відповідного суспільного середовища для стійкого економічного зростання та формуван-

ня дієвих інституційних взаємовідносин щодо визначення пріоритетів здійснення бюджетної та податкової політики, вдосконалення методологічних засад фінансово-бюджетного планування та прогнозування, розподілу та перерозподілу наявних фінансових ресурсів, здійснення дієвого контролю за їх використанням, реалізація основних завдань та стратегічних цілей суспільного розвитку. Важливим є адаптація бюджетної політики до тенденцій

циклічного економічного розвитку, що передбачає формування сучасних фінансових інститутів, збалансування фіскального навантаження, утримання індикативних значень дефіциту бюджету та державного боргу при сприятливій інноваційній перебудові економіки. Разом з тим, в умовах економічних перетворень важливим є подальший розвиток інституційних засад розробки та реалізації бюджетної політики. Необхідним є забезпечення взаємоузгодженого використання важелів, інструментів та механізмів бюджетного регулювання з метою стимулювання економічного зростання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері бюджетних відносин можна назвати праці П. Арестіса [1], Дж. Когана [4], В. Танзі, Дж. Тейлора [4]. Питання формування та реалізації бюджетної політики досліджуються у працях вітчизняних вчених: І. Запатріної [3], Л. Лисяк [2], І. Лютого, А. Павелка [5], І. Чугунова [5–8] та інших.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є розкриття сутності формування та визначення механізмів реалізації бюджетної політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На основі дослідження та узагальнення основних трактувань поняття бюджетна політика, можна виокремити основні підходи: цільовий — сукупність цілей, заходів та завдань бюджетного регулювання для забезпечення економічного та соціального розвитку країни; інституційний — сукупність інституційних компонентів бюджетного середовища. Таким чином, економічна сутність бюджетної політики економічного зростання як інструменту державного фінансового регулювання суспільних відносин полягає у взаємодії інституційних, економічних складових бюджетної системи та фінансової архітектури, що в процесі розробки основних напрямів формування та використання бюджетних коштів створює умови для досягнення тактичних та стратегічних цілей держави. До системи бюджетного регулювання належать дохідна та видаткова частина бюджету, дефіцит бюджету, прямий та гарантований державний борг, система міжбюджетних відносин, податкова та митна політика, екзогенні та ендогенні фактори економічного середовища та взаємозв'язки між ними. Бюджетна політика як вагомий інструмент системи державного регулювання економіки має спиратися на довгострокову програму економічного та соціального розвитку країни. Упорядкування регулюючих цілей бюджетної політики, дозволяє досягти відповідного збалансування процесу перерозподілу фінансових ресурсів у суспільстві, рівня задоволення суспільних потреб. Необхідним є забезпечення перетворення бюджетного механізму в дієвий засіб реалізації соціально-економічної стратегії, підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Соціальні пріоритети бюджетної політики мають зменшувати нерівномірність ринкового механізму розподілу доходів, вирішувати питання подолання бідності. Розбудова інституту бюджетної політики, що включає розробку відповідних норм, правил, інституцій сприятиме вирішенню проблем, які існують у сфері державних фінансів. Архітектура бюджетної політики має створювати належні інституційні умови функціонування фінансової моделі у суспільстві, які у сукупності повинні формувати механізм впливу на економічне зростання, сприяти підвищенню добробуту суспільства.

Доцільним є підвищення ступеню координації між складовими бюджетної політики з метою забезпечення фінансової стабільності та економічного зростання. Активізація структурних змін в економіці передбачає застосування збалансованого підходу щодо функціону-

вання бюджетної системи. Бюджетна політика має адаптивно реагувати на економічну циклічність при необхідності утримання індикативних значень дефіциту бюджету та державного боргу. Підвищення ефективності бюджетних видатків потребує узгодження цілей бюджетних програм з пріоритетами соціально-економічного розвитку країни, використання дієвих форм державної фінансової підтримки. Особливого значення набувають питання запровадження системи середньострокового та стратегічного бюджетного планування. Доцільним є проведення інституційних змін фінансового забезпечення соціального захисту, поглиблення страхових принципів пенсійної системи. Важливим є підвищення дієвості контролю та аудиту використання бюджетних коштів, що обумовлює необхідність подальшого розвитку його методологічних засад, удосконалення критеріїв оцінки ступеню досягнення запланованих цілей та завдань головних розпорядників бюджетних коштів [6].

Значення бюджетної політики суспільного розвитку уособлюється через структурно-функціональну модель, яка ґрунтується на сукупності фінансових взаємозв'язків та інституційному поєднанні складових податкової, митної, боргової політики та системи міжбюджетних відносин, використанні інструментів забезпечення макроекономічної стабільності. Використання даної моделі дозволяє підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами країни та сформувати стимули для довгострокової збалансованості системи державних фінансів. Цілями бюджетного регулювання виступають згладжування циклічних коливань економіки, зростання показників реального валового внутрішнього продукту та національного доходу, помірні темпи інфляції та повна зайнятість населення. В умовах рецесії та уповільнення темпів зростання світової економіки, заходи бюджетної політики, які реалізуються у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою спрямовані на стимулювання внутрішнього попиту. Пріоритетними заходами бюджетної політики є зниження показників структурного дефіциту бюджету та державного боргу, оптимізація бюджетних видатків, підвищення фіскальної ефективності податкової системи, посилення дієвості механізму бюджетного планування та прогнозування. Важливим є реалізація системних заходів щодо підвищення рівня поточної ліквідності фінансової системи; викупу у фінансових інститутів проблемних активів для поліпшення стану їх балансів та розширення можливостей кредитування економіки; здійснення державних інвестицій в капітал фінансових інституцій. Можливості стимулювання економіки за рахунок бюджетної політики є обмеженими, тому одночасно проводяться структурні зміни системи державних фінансів та посилюється вплив дивергентних факторів на економічні процеси.

Бюджетна політика виступає дієвим інструментом забезпечення макроекономічної стабілізації та подальшої активізації процесів економічного розвитку. Завдання бюджетного регулювання щодо формування дієвого розподілу фінансових ресурсів, мають бути скоординовані із стратегічними цілями стійкого зростання економіки країни та підвищення життєвого рівня населення. Важливим є забезпечення макроекономічної стабільності, встановлення оптимальних структурних пропорцій в економіці, удосконалення соціальної політики, формування сучасних фінансових інститутів. Виходячи із мети та завдань стратегії поступального розвитку економіки, пов'язаної з підвищенням рівня ефективності її ендогенної складової, необхідним є розвиток інституційних засад бюджетної політики. Бюджетне регулювання визначає обсяги первинного розподілу валового внутрішнього продукту, здійснює вплив на структуру заощаджень та динаміку боргових зобов'язань, виступає дієвим засобом вирішення основних завдань суспільного розвитку та має стати інструментом

реалізації внутрішнього потенціалу економічного зростання [5].

Фіскальна консолідація в країнах з розвинutoю та трансформаційною економікою проводиться з метою підвищення стійкості державних фінансів та являє собою комплекс заходів, що здійснюються задля збільшення доходів бюджету та оптимізації витраток бюджету шляхом реалізації структурної перебудови бюджетно-податкової системи. Важливим є покращення циклічно скоригованого балансу бюджету, що в середньостроковій перспективі, дозволить забезпечити стабільне економічне зростання, підвищити рівень зайнятості населення. Заходи щодо фінансового регулювання бюджетної системи спрямовано на збалансування обсягів доходів і витраток сектору загального державного управління, доходів, що надходять до бюджетної системи та державних цільових фондів, оптимізацію обсягів та покращення структури бюджетних витраток, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, зменшення навантаження прямого і гарантованого державного боргу на бюджетну систему країни. Більшість країн світу протягом останніх років дотримуються політики жорсткої економії бюджетних коштів, бюджетної дисципліни, прозорості бюджету, що сприяє зменшенню боргових зобов'язань, дефіциту бюджету. Низка країн використовують дієві механізми інтеграції коротко-, середньо- і довгострокового бюджетного планування.

Застосування заходів фіскальної консолідації у країнах Євросоюзу дозволило зменшити бюджетний дефіцит, що включає запозичення консолідованого сектору загального державного управління з 4,18 відсотка валового внутрішнього продукту у 2007—2011 роках до 2,92 відсотка у 2012—2017 роках. При цьому відбулося зростання обсягів державного боргу на 14,74 відсотка за період 2012—2017 роки. Вагому роль в цьому процесі відіграє коригування величини бюджетного дефіциту та обсягів державного боргу країни та дозволяє формувати виважену стратегію управління державними фінансами. Вітчизняна бюджетна політика характеризується структурним вдосконаленням інституційної системи та адаптацією до внутрішніх та зовнішніх тенденцій економічного середовища. Важливим в цьому аспекті є використання бюджету як інструменту регулювання суспільного розвитку. Система формування бюджету має бути збалансованою у середньостроковому та довгостроковому періодах, доцільним є удосконалення інституційного середовища та фінансової інструментарію планування та прогнозування бюджетних показників. На сучасному етапі необхідним є переосмислення сутності системи формування бюджету у процесі регулювання економічних процесів та враховуючи вітчизняний і зарубіжний досвід, розробки бюджетної політики як вагомий інструменту впливу на економічне зростання.

За період 1996—2017 років, частка доходів державного бюджету у валовому внутрішньому продукті становила 21,97 відсотка, в той час як частка доходів місцевих бюджетів (без врахування міжбюджетних трансфертів) була на рівні 7,90 відсотка. Зазначене свідчить про вагомий значення доходів бюджету в процесі формування бюджетної політики країни. Зменшення податкових надходжень бюджету, викликане зниженням податкових ставок, збільшенням податкових пільг та уповільненням економічної активності, що зумовлює необхідність пошуку та використання додаткових фінансових ресурсів. В умовах обмеження фіскального простору та відновлення національної економіки особливою актуальністю набувають питання удосконалення системи формування неподаткових доходів державного бюджету. Пріоритетним завданням фінансового регулювання є своєчасне збалансування фінансових ресурсів відповідно до вимог і потреб суспільного розвитку, доцільним є розробка обґрунтованого комплексу заходів,

спрямованих на підвищення дієвості перерозподільчої функції бюджетної системи.

Бюджетна політика у сфері доходів має ґрунтуватися на підходах спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості та дієвості економічних перетворень, що в умовах посилення процесів глобалізації зумовлює трансформації структури та обсягу дохідної частини бюджету. Від ступеня оптимальності співвідношень між складовими бюджетної системи залежить рівень ефективності бюджетного регулювання та його впливу на динаміку соціально-економічного розвитку країни. Середнє значення частки доходів зведеного бюджету в валовому внутрішньому продукті за період 1996—2017 роки складає 29,87 відсотка, у тому числі у 1996—2000 роках — 29,90 відсотка, 2001—2005 роках — 27,88 відсотка, 2006—2010 роках — 30,50 відсотка, 2011—2017 роках — 31,20 відсотка. Середній показник питомої ваги податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті України у 2002—2017 роках складає 23,12 відсотка, в загальній структурі доходів зведеного бюджету — 76,5 відсотка, що свідчить про вагому роль податкової системи в бюджетному регулюванні економічного розвитку. Важливим є удосконалення податкової та митної політики, що передбачає формування прозорої та стабільної системи фінансових відносин, яка забезпечуватиме виконання дохідної частини бюджету в коротко- та середньостроковому періоді. Спостерігається тенденція до зростання частки витраток зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті, середнє значення якої за період 1996—2016 роки складає 32,14 відсотка, у тому числі у 1996—2000 роках — 32,78 відсотка, 2001—2005 роках — 28,72 відсотка, 2006—2010 роках — 33,03 відсотка, 2011—2017 роках — 34,03 відсотка. З метою створення передумов для стійкого економічного зростання, яке базуватиметься на інноваційно-інвестиційній основі, важливим є удосконалення системи середньо- та довгострокового бюджетного планування та прогнозування, визначення раціонального обсягу та структури витраток бюджету, забезпечення ефективного їх впливу на соціально-економічний розвиток країни. Доцільним є збільшення витраткової частини бюджету в періоді економічного спаду з врахуванням використання обґрунтованого показника дефіциту бюджету. Зростає середнє значення питомої ваги витраток бюджету на обслуговування державного боргу у валовому внутрішньому продукті, що у 2012—2017 роках становив 3,22 відсотка. Зазначене, відображає необхідність здійснення виваженої бюджетної політики в системі регулювання бюджетних витраток, у тому числі упорядкування боргової політики щодо збалансування державного бюджету, розроблення середньострокової боргової стратегії з урахуванням впливу фінансово-економічних чинників. В умовах економічних перетворень вагомим є використання бюджетного дефіциту як інструменту стимулювання економічного розвитку з врахуванням економічної циклічності. Реалізація системних заходів бюджетної політики у сфері доходної та витраткової частини бюджету, реструктуризації боргових зобов'язань, дозволили покращити динамічну бюджетну збалансованість. Обсяг дефіциту державного бюджету у валовому внутрішньому продукті у 2011—2017 роках становив 2,83 відсотка. Певне збільшення бюджетного дефіциту, стимулююча бюджетна політика надасть можливість у подальшому підвищити рівень економічного зростання.

На сучасному етапі розвитку економічної системи, механізм міжбюджетних відносин знаходиться в процесі інституційних перетворень, що зумовлено потребами вирішення основних питань соціального та економічного забезпечення адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому, зменшення ступеню дисбалансів у розвитку територіальних громад через підвищення ефективності системи регулювання фінансовими ресурсами місцевого самоврядування. Середнє зна-

чення питомої ваги доходної частини місцевих бюджетів з врахуванням міжбюджетних трансфертів у валовому внутрішньому продукті за період 1996—2017 років становить 13,90 відсотка, в тому числі у 1996—2000 роках — 13,78 відсотка, у 2001—2005 роках — 12,24 відсотка, у 2006—2010 роках — 14,58 відсотка, у 2011—2017 роках — 15,0 відсотків, при цьому частка міжбюджетних трансфертів у структурі їх доходів за відповідний період складає 43,17 відсотка та має тенденцію до зростання. Забезпечення принципів ефективного функціонування бюджетної системи на рівні місцевого самоврядування визначає необхідність збільшення джерел формування доходів місцевих бюджетів та здійснення їх видаткових повноважень відповідно до бюджетних програм економічного розвитку. Важливим є інтенсифікація процесів бюджетної децентралізації та раціональне використання системи вирівнювання податкоспроможності територій, що дозволить підвищити фінансову самостійність місцевих бюджетів.

Для реалізації принципів ефективного функціонування бюджетної системи на місцевому рівні, необхідно забезпечити належне фінансування відповідних суспільних потреб, виходячи із основних соціально-економічних завдань територій та країни на основі дієвого бюджетного планування та результативного використання бюджетних коштів. Створення належних фінансових умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень, формування збалансованої системи їх фінансового забезпечення потребує відповідних підходів до визначення пріоритетів бюджетної політики щодо взаємовідносин державного та місцевих бюджетів. Ефективним напрямом розвитку та удосконалення системи бюджетного вирівнювання є використання показників податкоспроможності території. Доцільним є запровадження відповідних стандартів фінансового забезпечення місцевого самоврядування, досягнення оптимального рівня розподілу фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами з метою підвищення рівня фінансової спроможності, зміцнення податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць, удосконалення системи планування показників місцевих бюджетів та їх прогнозування на середньострокову перспективу. Досягнення ефективності бюджетного регулювання потребує узгодження цілей, завдань та інструментів фінансово-економічного планування та прогнозування, підвищення якості механізму визначення індикативних значень результативних показників бюджетних програм економічного розвитку. Вагомим інструментом забезпечення стійкості та стабільності функціонування економіки країни є бюджетна стратегія, яка дозволяє сформуувати умови для сталого економічного зростання, модернізації економіки і соціальної сфери, підвищити рівень і якість життя населення, забезпечити досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни. Важливого значення набуває необхідність формування бюджетної стратегії країни на основі врахування впливу екзогенних та ендегенних факторів економічного зростання [3].

Бюджетна стратегія є вагомим інструментом забезпечення довгострокової збалансованості, стійкості та стабільності функціонування фінансово-економічної системи, що надає можливість створити умови для сталого економічного зростання, модернізації економіки і соціальної сфери, підвищення рівня і якості життя населення, досягнення цілей соціально-економічного розвитку країни. Пріоритетними завданнями у бюджетній сфері мають бути підвищення ефективності бюджетної політики, впровадження стимулюючих заходів, спрямованих на активізацію економічної діяльності. Реалізація бюджетної стратегії в умовах економічних перетворень передбачає створення передумов для економічного зростання на основі розвитку системи фінансово-економічних відносин, ефективного управління держав-

ними фінансами, забезпечення узгодженості фіскальної та економічної політики, соціального і економічного розвитку країни на основі середньострокового бюджетного планування, прозорості та реалістичності формування бюджетів всіх рівнів, дієвості контролю та аудиту ефективності використання бюджетних коштів. З метою посилення результативності бюджетної політики важливим є впровадження підходів до забезпечення довгострокової збалансованості бюджетної системи, які ґрунтуються на основі зменшення показників структурного дефіциту бюджету та боргового навантаження на бюджет, підвищення фіскальної ефективності податкової системи, що з врахуванням раціональної політики в системі формування бюджетних видатків дозволить сформуувати дієвий інструментарій економічного розвитку країни.

Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цілового методу, потребує удосконалення бюджетного процесу щодо запровадження середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. Одним з основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні бюджетні періоди відповідно до напрямів розвитку галузі, підвищення якісного рівня розробки паспортів та інтегральної оцінки виконання бюджетних програм, підготовки бюджетних запитів, здійснення моніторингу бюджетної результативності. В умовах обмеженості фінансових ресурсів вагомим завданням бюджетної стратегії є спрямування видатків на пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку країни, обґрунтування цілей, завдань та принципів бюджетної політики, узгодження фінансових можливостей бюджету щодо їх реалізації в межах бюджетних періодів. Динамічна трансформація економічної системи визначає необхідність збалансування бюджетів усіх рівнів з врахуванням циклічних коливань реального валового внутрішнього продукту, індексу споживчих цін, державного боргу, валютного курсу. Доцільним є формування бюджетної політики на основі засад, що передбачають стабільність, передбачуваність податкового регулювання, обмеження бюджетного дефіциту та державного боргу, формування бюджету з врахуванням прогнозу основних фінансово-економічних показників, що покладені в основу бюджетного планування [2].

Регулювання дефіциту бюджету необхідно здійснювати з врахуванням динаміки значень показників фінансової та боргової стійкості країни. Важливим є формування прогнозних показників бюджетного дефіциту виходячи із засад макроекономічної стабільності, обґрунтованості обсягу та структури джерел фінансування дефіциту бюджету. В умовах економічних перетворень доцільно використовувати дефіцит бюджету як інструмент стимулювання економічного розвитку, в період економічного зростання важливим є зменшення його рівня або формування бюджету із профіцитом. Доцільним є використання механізму дефіцитного фінансування, спрямованого на досягнення відповідної результативності економіки та реалізацію довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку країни. Важливим є встановлення зв'язку річного та середньострокового бюджетного планування, розвиток програмно-цілового методу бюджетування з врахуванням змін прожиткового мінімуму, тарифів на енергоносії, інших показників, необхідних для планування видатків за бюджетними програмами, термін виконання яких більше одного року. Визначальним у цьому напрямі є підвищення ефективності бюджетних видатків, що відбуватиметься на основі визначення їх пріоритетності та оцінки ступеня досягнення очікуваних результатів. Важливим напрямом формування бюджетів направлених на забезпе-

чення економічного розвитку країни є підтримка інноваційних та інвестиційних проектів, підвищення частки капітальних витрат у державному та приватному секторах економіки.

З метою забезпечення стійкого економічного зростання, доцільним є визначення основних засад формування бюджетної політики в системі економічного розвитку країни, які полягають у поєднанні складових адаптивної інституційної архітектури бюджетної системи та інструментів фіскального регулювання, оптимізації структури доходів і видатків бюджету, системи міжбюджетних відносин й середньострокового бюджетного планування та прогнозування, на основі встановлення взаємозв'язку між тенденціями фінансової глобалізації та пріоритетами державної фінансової політики. Вагомим значення набувають питання системного удосконалення механізмів взаємодії між бюджетною, податковою, митною, борговою та грошово-кредитною політикою. З метою досягнення синергетичного розвитку фінансових інститутів, які здійснюють бюджетне регулювання, необхідно забезпечити координацію цілей та завдань усіх учасників бюджетного процесу. Дієвим є використання програмно-цільового методу планування бюджету, що дозволить відстежувати ефективність і результативність використання бюджетних коштів шляхом проведення моніторингу та оцінки виконання бюджетних програм. В умовах економічних перетворень доцільним є використання інструментів бюджетно-податкового регулювання, що дозволить забезпечити макроекономічну стабілізацію та сформувати позитивний вплив на економічне зростання. Вагомим є підвищення регуляторного потенціалу податкового механізму в процесі стимулюванні внутрішнього попиту, інвестиційного клімату, інституційних перетворень бюджетної системи. Утримання рівня державного боргу в межах прийнятних для сталого економічного розвитку та забезпечення платоспроможності держави, передбачає оптимізацію його обсягів, структури, джерел обслуговування. Доцільним є удосконалення механізму залучення та використання зовнішніх фінансових ресурсів, розробка довгострокової стратегії управління державним боргом [7].

Пріоритетним завданням державних органів управління та місцевого самоврядування є зміцнення фінансово-економічного потенціалу територій, що потребує запровадження системи ефективного бюджетного регулювання, визначення пріоритетів бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин, оптимального поєднання місцевих та загальнодержавних інтересів. Важливим завданням бюджетного механізму є трансформація бюджетних ресурсів у чинник економічного зростання. Бюджетні кошти повинні бути важливим джерелом інвестицій, що сприятиме підвищенню рівня суспільного розвитку. Вагомі підходи до інституційних перетворень системи бюджетного регулювання як складової соціально-економічного розвитку країни сприятимуть підвищенню ефективності та дієвості функціонування державних та місцевих фінансів. Бюджетна політика є одним з дієвих інструментів впливу на динаміку та якісний рівень соціально-економічного розвитку країни. Використання інструментів та важелів бюджетного механізму має здійснюватись з урахуванням впливу сукупності економічних, інституційних та соціальних факторів. Бюджетна політика є вагомим складовою державного регулювання циклічних коливань економіки, важливим є забезпечення поступової адаптації бюджетного механізму до змін економічного середовища. В умовах трансформації економіки, посилюється роль бюджетної системи для досягнення макроекономічної стабілізації та подальшого відновлення економічного зростання. Бюджетна політика як інструмент державного регулювання економічного розвитку полягає в реалізації низки фінансових заходів з метою досягнення відповідних соціально-економічних цілей

розвитку країни, з врахуванням необхідності оптимізації управління державними фінансами, зменшення рівня дефіциту бюджету й темпів зростання державного боргу, підвищення ефективності фіскального регулювання, розробки планів та прогнозів основних бюджетних показників, забезпечення інноваційного спрямування наявних бюджетних коштів та проведенням контролю за їх використанням. Важливим є удосконалення механізму бюджетного регулювання для стимулювання зайнятості населення, сукупного попиту, підвищення дієвості системи державного інвестування, проведення відповідної соціальної політики виходячи з трансформаційних перетворень економіки. За умов структурних економічних перетворень та посилення інтеграційних процесів, інституційна модернізація бюджетної політики передбачає необхідність формування розвиненої архітектури фінансових відносин [8].

Важливе місце в моделі інституційної архітектури бюджетного процесу посідають адаптивні інструменти реалізації бюджетного регулювання, які є сукупністю заходів, що координують діяльність державних органів управління та визначають пріоритети їх функціонування. Процес інтеграції бюджетних моделей суспільного розвитку визначає необхідність комплексного поєднання інструментів бюджетного планування та прогнозування, бюджетного регулювання, внутрішнього фінансового контролю, моніторингу виконання бюджету. Доцільним є формування інституційних засад транспарентності бюджетного процесу, критеріїв бюджетно-податкової прозорості, що забезпечить належний рівень державного фінансового контролю та аудиту за ефективністю здійснення бюджетних видатків. Бюджетна стратегія повинна бути спрямована на відповідні економічні перетворення, ендегенні чинники економічного зростання. При цьому бюджет як вагомий інструмент системи державного регулювання економіки має спиратись на довгострокову програму економічного та соціального розвитку країни. Бюджетна політика як складова регулювання суспільного розвитку є сукупністю фінансових відносин, інституційного забезпечення щодо формування та використання бюджетних коштів, спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості, результативності економічних перетворень.

Довгострокова збалансованість бюджету характеризує показники виконання дохідної та видаткової частини бюджету, частку дебіторської та кредиторської заборгованості зведеного, державного та місцевого бюджетів у загальній сумі видаткової частини відповідного бюджету, рівень податкового навантаження на економічну систему, фінансування дефіциту бюджету та державного боргу. Рівень збалансованості бюджетного регулювання впливає як одночасно, так і з лагами у часі, на інтегрований показник запасу стійкості бюджетної системи, що відображає можливість своєчасного виконання фінансових зобов'язань державними органами управління та місцевого самоврядування. Важливим є розробка обґрунтованих засад перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему, визначення пріоритетних напрямів використання бюджетних коштів та реалізація низки заходів щодо досягнення економічного зростання та стратегічних цілей суспільного розвитку.

ВИСНОВКИ

Основні напрями бюджетної політики мають формуватись із пріоритетів, які визначають дієвий інноваційний розвиток економіки, вагомим механізмом реалізації цього має стати бюджет розвитку. Доцільним є впровадження стратегічного планування у роботу головних розпорядників бюджетних коштів та складання ними відповідних планів діяльності на поточний і наступні три бюджетні періоди, спрямовані на результат з метою посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнен-

ня встановлених цілей, упорядкування і підвищення результативності та ефективності державних видатків. Формування бюджетної політики на середньострокову перспективу дозволяє визначати стратегічні цілі бюджетної політики, забезпечити прозорість і відкритість щодо досягнення соціально-економічних завдань протягом запланованого періоду, досягати реалістичних прогнозів доходів бюджету; встановлювати основні пріоритети у сфері бюджетних видатків, забезпечувати своєчасне корегування бюджетної політики, посилити державний фінансовий контроль за реалізацією цілей, встановлених основними напрямками бюджетної політики, відповідальність головних розпорядників бюджетних коштів за ефективністю використання бюджетних коштів. Вагомим є проведення відповідної оцінки рівня дієвості та ефективності бюджетної політики, у тому числі в розрізі напрямів її дії із встановленням відповідних критеріїв оцінювання, зокрема це показники виконання планових рівнів доходів бюджету та видаткових зобов'язань, співвідношення зростання доходів та видатків бюджету, розміри та динаміка змін дефіциту бюджету та державного боргу країни, росту валового внутрішнього продукту, рівень внутрішнього споживання та рівень безробіття, збільшення фонду оплати праці працівників. Застосування макроекономічних показників у якості критеріїв ефективності є важливим виходячи із взаємовпливу бюджетної політики та загального стану економіки. Важливим є подальший розвиток інституційних засад бюджетного процесу, у тому числі підвищення обґрунтованості прогнозних показників бюджету, системи управління державним боргом, упорядкування кількості головних розпорядників бюджетних коштів, посилення бюджетної прозорості, ефективності планування видатків бюджету. Розвиток суспільства на цьому етапі вимагає використання бюджетної політики як дійового інструменту державного регулювання економічних та соціальних відносин. Важливим є визначення пріоритетів бюджетної політики, у тому числі на середньострокову перспективу виходячи з основних засад соціально-економічного розвитку країни, удосконалення державного регулювання у сфері формування доходів бюджету, планування та використання видатків бюджету, міжбюджетних відносин, що підвищить рівень ефективності функціонування економічної та бюджетної системи в цілому. Бюджетна політика, що реалізується через систему бюджетних механізмів забезпечує бюджетну рівновагу та ефективний вплив на соціально-економічні процеси. Бюджетний механізм та реалізація відповідної політики у сфері державних фінансів із використанням регулюючих можливостей бюджету є вагомими інструментами впливу держави на розвиток економіки, забезпечення необхідного рівня соціальних стандартів. Особливо вагомим значення набуває бюджетний механізм за умови трансформаційних перетворень економіки та необхідності її стабілізації в умовах фінансово-економічної рецесії. Економічна сутність бюджетної політики в якості інструменту регулювання економічного розвитку полягає у використанні бюджетної архітектури, яка визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи для впливу на динаміку економічного зростання.

Література:

1. Arestis P. Fiscal policy: a strong macroeconomic role // Review of Keynesian Economics. — 2012. — 1 (1). — P. 93—108.
2. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку: монографія / За ред. Л.В. Лисяк. — Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. — 396 с.
3. Запатріна І.В. Бюджетне регулювання економічного зростання: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра екон. наук. 08.00.08 / І.В. Запатріна. — К., НДФІ, 2008. — 32 с.
4. Cogan J.F., Taylor J.B., Wieland V., & Wolters M.H. Fiscal consolidation strategy // Journal of Economic Dynamics and Control. — 2013. Vol. 37(2). — P. 404—421.

5. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку / А.В. Павелко, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. — 2015. — № 2. — С. 64—73.

6. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. — 2016. — № 28/1. — С. 217—226.

7. Чугунов І.Я. Бюджетна система як інструмент регулювання економічного розвитку: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра екон. наук. 08.04.01 / І.Я. Чугунов. — К., Ін-т екон. прогнозування НАН України, 2003. — 37 с.

8. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни / І.Я. Чугунов // Казна України. — 2014. — № 6. — С. 25—28.

References:

1. Arestis, P. (2012), Fiscal policy: a strong macroeconomic role, Review of Keynesian Economics, vol. 1 (1), pp. 93—108.
2. Lysiak, L.V. (2015), Biudzhetna skladova realizatsii dominantnykh napriamiv suspil'noho rozvytku [Budget component of realization of dominant areas of social development], DDFA, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
3. Zapatrina, I.V. (2008), "Budgetary regulation of economic growth", Ph.D. Thesis, Economy, NDFI, Kyiv, Ukraine.
4. Cogan, J.F. Taylor, J.B. Wieland, V. and Wolters, M.H. (2013), "Fiscal consolidation strategy", Journal of Economic Dynamics and Control, vol. 37 (2), pp. 404—421.
5. Pavelko, A.V. and Chuhunov, I.Ya. (2015), "Budget policy of economic development", Visnyk KNTEU, vol. 2, pp. 64—73.
6. Chuhunov, I.Ya. and Ihnatiuk, I.M. (2016), "Formation of budget expenditures in the system of socio-economic development of the country", Ekonomichnyj visnyk universytetu. Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj derzhavnyj universytet imeni Hryhoriia Skovorody, vol. 28/1, pp. 217—226.
7. Chuhunov, I.Ya. (2003), "Budget system as a tool for regulating economic development", Ph.D. Thesis, Economy, In-t ekon. prohnozuvannia NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
8. Chuhunov, I.Ya. (2014), "Budget relations in the system of socio-economic development of the country", Kazna Ukrainy, vol. 6, pp. 25—28.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2018 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73